

Výzkum a prezentace lidové architektury středního Povltaví

Lubomír Procházka

Střední Povltaví představuje region zajímavý z hlediska vývoje lidové hmotné kultury, i když nepředstavuje jednotnou národopisnou oblast. Zeměpisně můžeme vymezit sledovaný region středního Povltaví přibližně od Živohoště (okr. Příbram) po Týn nad Vltavou (okr. České Budějovice). Nedošlo zde ani k vytvoření jednotné regionální formy lidového domu, jelikož se ve sledované oblasti prolíná více forem. Jde jednak o dům povodí Berounky a Středočeské pahorkatiny a dále o dům jihočeský. Ten je reprezentován především v pomyslné jižní části středních Čech trojdílným přízemním roubeným domem komorového typu (na převážné části sledovaného území) s vydělenou černou kuchyní a s chlebovou pecí. K charakteristickým znakům tohoto typu domu patří dále sedlová střecha krytá došky a jednoduchá z prken (ve tvaru sklonu střechy) skládaná předsažená lomenice ve vrcholu krytá kabinem. Dům zde s hospodářskými objekty vytvářel zpravidla třístrannou zemědělskou usedlost. Od poloviny 18. století se v oblasti výrazně začíná prosazovat zděný dům i s plastickou výzdobou štítového průčelí.

K výrazným hospodářským objektům zemědělských usedlostí patřily roubené polygonální stodoly, které tvořily ve středním Povltaví okrajové pásmo regionu s největším výskytem roubených polygonálních stodol – území bývalého okresu Votice. V současné době se na širším sběrném území Muzea vesnicových staveb středního Povltaví ve

Vysokém Chlumci (dále jen MVS), které buduje od r. 1998 Okresní muzeum Příbram, nacházejí roubená polygonální stodola v Podolí u Vojkova (okr. Benešov), dále napůl roubená polygonální stodola v Nových Dvorech u Nového Knína (okr. Příbram) a malé torzo roubené polygonální stodoly v Sušeticích u Sedlce-Prčice (okr. Benešov).

V zastavovacím záměru MVS se počítá v modelové situaci tří usedlostí s prezentací dvou roubených polygonálních stodol. Dalším fenoménem hospodářských staveb zemědělských usedlostí středního Povltaví a Podblanicka jsou roubené špýchary, mnohé s pavlačemi se zdobenými prky a s profilovanými sloupky. Okresnímu muzeu v Příbrami se podařilo v r. 1999 získat pro areál MVS dva roubené špýchary od usedlosti čp. 2 v Počepicích u Vysokého Chlumce. V areálu MVS se předpokládá modelovou situaci prezentovat část zástavby vesnice v oblasti středního Povltaví (zhruba území od Živohoště po Orlík nad Vltavou), a to od druhé poloviny 18. do poloviny 19. století, s přihlédnutím k sociálnímu rozvrstvení obyvatel vesnice, způsobu jejich hospodaření a k charakteru intravilánu lokality. Tato situace by měla být demonstrována třemi usedlostmi sestavenými z obytných a hospodářských objektů transferovaných z různých usedlostí několika lokalit sledovaného regionu. Ty budou v jiné části budovaného MVS doplněny skupinou chalupnických usedlostí a domkářských stavení, z technických staveb výhle-

dově mlýnem a dále drobnými sakrálními objekty buď situovanými v areálu MVS či soustředěnými do okrsku kultovních staveb. V části areálu jsou též dochovány rybářské sádky, které spolu s vhodným objektem např. rybářské bašty by měly sloužit pro prezentování vývoje rybníkářství na Sedlčansku, spjatého v 2. polovině 16. století především s osobou Jakuba Krčina z Jelčan a Sedlčan.

Muzeum by svým pojetím i koncepcí výstavby mělo jako regionální (a zároveň jako záchranné muzeum v přírodě) doplnit pro jižní a jihozápadní část středních Čech prezentaci lidového stavitelství formou muzea v přírodě. Ve sledovaném regionu se dochovalo poměrně značné množství hodnotných objektů lidového stavitelství, které dokumentují vývoj této složky lidové hmotné kultury, a v terénu jim bezprostředně hrozí zánik.

Transferované objekty budou ve svých interiérech vybaveny tradičním nábytkem a dalším zařízením, které odráží sociální postavení vlastníka usedlosti v časovém horizontu od 2. poloviny 18. do konce 19. století. V některých obytných i hospodářských částech usedlostí se předpokládá zřízení výstavního prostoru, kde by se formou příležitostných specializovaných výstav představil vybraný sbírkový fond a kresebná a fotografická dokumentace.

Okresní muzeum Příbram využívá též

pro prezentaci způsobu bydlení horníků na přelomu 19. a 20. století a národopisných sbírkových fondů získaných sběrem z Příbramska a Podbrdská hornický domek jako součást dochované tradiční zástavby hornické enklávy Březové Hory (nyní součást města Příbrami). Objekt je sám dokladem vývoje zástavby Březových Hor ve svém dochovaném jádru od druhé poloviny 17. století a ve světnici domu byla provedena instalace bydlení hornické rodiny na přelomu 19. a 20. století. V jedné z komor domu využívané pro bydlení další dělnické rodiny je poprvé veřejnosti představena kresebná dokumentace horníka samouka Václava Lexy, který v prvních dvou desetiletích 20. století zachycoval lidovou architekturu a obydlí příbramských horníků v tradiční zástavbě vesnic v okolí Příbrami (Orlov, Oseč, Sádek, Zdaboř). Václav Lexa tak přispěl svým kresebným dílem k dokumentaci jak zděné zástavby Březových Hor, tak i k poznání vesnické architektury v okolí Příbrami.

Okresní muzeum Příbram přispívá tak svými současnými expozicemi Hornického muzea na Březových Horách i budovaným Muzeem středního Povltaví ve Vysokém Chlumci k dokumentaci a prezentaci hmotné kultury vesnického lidu i městského obyvatelstva v průběhu 19. století ve sledovaném regionu.